

Výzkumná zpráva

Srpen 2023

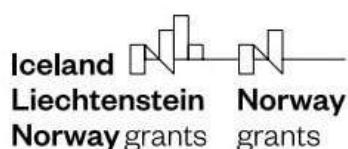
Analýza a definice Statusu umělce v oblasti profesionálního tanečního umění

Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření

Výzkumná zpráva byla vytvořena v rámci realizovaných projektů:

→ „TANUM – komunikační platforma Asociace tanečních umělců ČR s odbornou veřejností a představiteli státní správy“, podpořeného z Norských fondů / Fondů EHP 2014–2021 (Program Kultura). Číslo projektu: KU-CB2-002.

- klíčová aktivita č. 2 „Nastavení minimálních standardů Statusu profesionálního umělce v oblasti tanečního umění

Řešitelé projektu:

Mgr. Linda Svidrů

Mgr. Zdeněk Prokeš

Ing. Antonín Schneider

Pavel Knolle

Mgr. Ladislava Dunovská Jandová

Analýza a dotazníkové zpracování: PhDr. Lucie Kocourková

Prezentace výstupů a komunikace s médii: Mgr. Johana Mravcová

Obsah:

Základní shrnutí a doporučení.....s. 3

Metoda šetření a vzorek.....s. 10

Analýza dotazníků – podrobný rozbor.....s. 12

Základní shrnutí a doporučení

Na základě našich dotazníkových šetření předkládáme na úvod shrnutí našich zjištění a návazná doporučení.

Obecné doporučení

Je třeba vytvořit registr kulturních pracovníků, na jehož základě bude možné lépe vytvořit režim sociální a právní ochrany.

Zlepšit postavení umělce, stanovit „férové odměny“, profesionalizovat obor a zvýšit jeho uměleckou prestiž, zlepšit rovnost mužů a žen (především v odměňování), narovnat možnosti pro mateřskou a rodičovskou dovolenou, státem dotovat bonus na rekonvalescenční pobyty nebo služby týkající se zdravého pohybového aparátu a psychohygieny, psychoterapie a koučinku.

Důležitá je podpora pedagogického vzdělání u tanečních profesionálů pro navazující lektorskou činnost a možnost pokračování v oboru (celoživotní vzdělávání, kombinované programy na VŠ, kvalifikační kurzy).

Jako zásadní úkol pro Ministerstvo kultury, Ministerstvo financí a Ministerstvo práce a sociálních věcí v součinnosti s Nadačním fondem pro taneční kariéru se ukazuje úspěšná realizace druhé kariéry se státní finanční podporou, která je několik let zatím neúspěšně vyjednávána.

Shrnutí 1.

Ukazuje se, že většina oslovených je obeznámena se Statusem umělce buďto prostřednictvím networkingu, Národního plánu obnovy, Institutu umění – Divadelního ústavu nebo Asociace tanečních umělců ČR.

Doporučení 1.

Vzhledem k tomu, že některé soubory jsou více izolované od taneční komunity a mají k informacím horší přístup, je třeba zlepšit networking a komunikaci. V tom by měly zásadní roli sehrát mj. profesní organizace Víze tance a Asociace tanečních umělců ČR.

Shrnutí 2.

V uzavřené otázce, jaká jsou očekávání důsledků implementace Statusu umělce, respondenti určovali na škále svůj názor na jeho důležitost. Respondenti z okruhu nezávislých zjevně preferují ta řešení, která by měla bezprostřední dopad na jejich činnost: sjednocení paušálních odpočtů základů daně, možnost volby režimu danění autorských honorářů a sociální fond pro umělce a umělkyně.

Respondenti ze zřizovaných souborů rovněž jako nezávislí preferují totožné navrhované důsledky, ale rozptýl je mnohem větší – průměrných hodnocení dosahují i autorskoprávní témata. Podle průměru hodnot považují umělci z možných změn či opatření za nejdůležitější potenciální možnost zřízení speciálního sociálního fondu a možnost daňových úlev.

Doporučení 2.

Pro sektor je klíčové zohlednit specifické podmínky taneční profese v oblasti daňové zátěže,

systemu zdravotního pojištění a sociálního zabezpečení a systémové podpory rekvalifikace a druhé kariéry.

Shrnutí 3.

Návrhy parametrů a podmínek získání Statusu umělce – zjištění stavu

– **otázky týkající se specifík výkonu tanečního interpreta:** široká škála specifík, z nichž se mnohá opakují. Téměř nikdo se nad otázkou nezamýšlí z hlediska uměleckých specifík, ale rovnou vyjmenovává negativní aspekty profese – to samo o sobě je již ukazatelem, v jaké krizi se obor nachází. Výběr nejdůležitějších témat převažujících v obou skupinách respondentů: krátká kariéra, časová náročnost studia i práce, fyzická náročnost studia i práce, nebezpečí úrazů, zranění, předčasného ukončení kariéry, finanční náklady – prostory, vybavení, obuv, rehabilitace, samostatné vzdělávání v nezávislém sektoru, které si tanečník sám financuje, i ve zřizovaném sektoru rekonvalescence a rehabilitace na vlastní náklady, nedostatečné finanční ohodnocení v obou sektorech.

– **otázky týkající se časové a sociální specifiky této profese:** v obou skupinách jsou zdůrazňována témata: výjimečně časově náročné povolání, taneční profese omezuje sociální kontakt a možnosti rozvoje v jiné než profesní oblasti, pracovní doba nereflktuje často svátky či prázdniny, nezohledněná zdravotní rizika profese (dočasná i trvalá), vysoké fyzické a emoční požadavky, nízké finanční ohodnocení – méně než jiné umělecké profese, ve zřizovaném sektoru nemožnost nebo téměř nemožnost přivýdělku, v nezřizovaném sektoru problém nepravidelnosti pracovního vytížení (nárazovost, nejistota), při rekvalifikaci není využíván potenciál vyplývající ze specifík taneční profese – nevyužitý lidský a sociální kapitál.

– **otázky dopadů systému sociálního zabezpečení na profesi tanečního umělce:** chybí systém rekvalifikace, neexistence výsluhové penze ve zřizovaném sektoru, pro OSVČ nedostatečné sociální zabezpečení, snižující se prestiž oboru, nevyhovující systém rekvalifikace, odchody umělců do zahraničí, finanční náročnost péče o fyzickou zdatnost.

Doporučení 3.

Úkoly pro zaměstnavatele, grantové programy a profesní organizace: je nutné zásadně zlepšit pracovní a finanční podmínky pro výkon práce tanečnic a tanečníků a zlepšit „work balance“. Najít způsoby, jak zdravotní péči lépe financovat, a to například i v rozpočtech zaměstnavatelů či nezřizovaných (nezávislých) tanečních souborů, kde by bylo žádoucí zahrnout financování péče do struktury rozpočtu. Dále je nutná jak systémová změna, tak osvěta či aktualizace výuky při přípravě na povolání tanečníka (první kariéra) a úspěšná realizace druhé kariéry se státní finanční podporou.

Shrnutí 4.

Kritéria pro získání Statusu umělce

– v kategorii *Vzdělání* postoj respondentů z nezávislého sektoru je odlišný od zřizovaného. Častěji se v něm stává, že se na poli tanečního umění uplatní interpreti, kteří nemají konzervatorní vzdělání, a přesto se tancem živí jako svou hlavní profesí. Získali vzdělání často pouze skrze jednotlivé workshopy a spolupráci s jinými tanečníky a choreografy, nelze stanovit konkrétní okamžik jejich profesionalizace, jako je tomu například složením maturity a absolutoria. Proto je i mezi zástupci

tohoto sektoru tento parametr vnímaný nejednoznačně. Naproti tomu u respondentů ze zřizované sféry panuje shoda. Požadují vzdělání jako kritérium, s případnou možností výjimek, které budou přesně definovány: vzdělání na úrovni konzervatoře (vyšší odborná škola) nebo VŠ: JAMU, HAMU aj. Případnou absenci lze nahradit praxí v oboru.

– v kategorii *Praxe v oboru* panuje obecná shoda, že kritérium je důležité. Návrhy na délku praxe se však různí: od 1 roku až po 6 let. Jsou i respondenti, kteří tvrdí, že Status by měl adept dostat hned po přijetí do angažmá (u někoho nemusí trvat kariéra ani dva roky kvůli zranění).

– v kategorii *Kontinuální činnost v oboru* je obecná shoda, že kritérium je relevantní. Návrhy se shodují na možnosti dočasně přerušit činnost z důvodu mateřské či rodičovské dovolené, nebo jiných zdravotních/sociálních situací. Návrhy jsou na přerušení v délce 1 roku až 5 let. Z odpovědí vyplývá, že respondenti z obou sekcí na kontinuitu kladou velký důraz. Měla by být jedním ze základních kritérií pro udržení Statusu.

– v kategorii *Zdroje příjmů* se názor rozchází, což lze vysvětlit tím, že v nezávislém sektoru a jako OSVČ je obtížné si zajistit celou existenci pouze na základě příjmů z umělecké činnosti. U respondentů ze zřizovaných souborů panuje velká shoda. Příjmy z umělecké činnosti by měly být převažující, nadpoloviční, či více než 50 %. Jsou ale i návrhy nižší (třetina příjmů). Přesto se respondenti shodují v tom, že kritérium důležité je a jsou zřejmě připraveni na to, že bude direktivně určeno konkrétní procentuální hodnotou.

– v kategorii *doložitelnosti v daňovém priznání* se objevují návrhy na daňové zvýhodnění (paušální sazbu), pokud umělecká činnost činí více než 50 % příjmů. Někteří respondenti navrhovali vyšší vykazované příjmy – 60-80 %. Některým by stačilo 30 % z umělecké činnosti, protože mnoho umělců z nezávislé sféry si během covidu muselo najít práci v jiném oboru. Ta jim třeba zůstala dodnes, a i když ji dělají v souběhu s uměleckou činností, tak převažující výdělek může být mimo uměleckou činnost. Podporují myšlenku zvláštního paušálu nebo jiné formy daňových úlev, pokud umělec prokáže nadpoloviční množství příjmů z umělecké činnosti.

– v kategorii *Bude status umělce zachován po celý život, nebo ukončený podle konkrétních kritérií* se objevují odpovědi od Navždy po Ukončení činnosti v oboru. Dále respondenti předkládají návrhy: při delším přerušení činnosti, do seniorského věku, ponechat po 10/15/20 letech kontinuální činnosti v oboru, ponechat, pokud by důvodem odchodu z oboru bylo dosažení věku, ve kterém je další výkon této umělecké profese nemožný nebo zanikne v případě, že zdroje příjmu nejsou nadpoloviční z umělecké činnosti.

– v kategorii *Bude se považovat za uměleckou činnost vedle hlavní činnosti i pedagogika na uměleckých školách* vznikl velký rozptyl názorů, který pramení zřejmě z toho, do jaké míry respondenti považují činnost na uměleckých školách za uměleckou, nikoli pouze pedagogickou. Většina respondentů se kloní k názoru: ano, pokud umělecká činnost převažuje.

Doporučení 4.

Kritéria pro získání Statusu umělce:

- *odborné vzdělání* jako kritérium, s případnou možností výjimek, které budou přesně definovány
- řešitelé navrhují tři roky *praxe* – vzhledem k omezené délce kariéry
- jedním ze základních kritérií pro udržení Statusu by měla být *kontinuální činnost*. Řešitelé navrhují možnost na čtyři roky přerušit kontinuitu z důvodu mateřské či rodičovské dovolené, nebo jiných zdravotních/sociálních situací (maximální délka přerušení činnosti)

- řešitelé navrhují, aby *příjmy z umělecké činnosti* byly převažující, tj. více než 50 %
- řešitelé podporují myšlenku zvláštního paušálu nebo jiné formy *daňových úlev*, pokud umělec prokáže nadpoloviční množství příjmů z umělecké činnosti
- řešitelé navrhují, aby po ukončení deseti let kontinuální činnosti byl Status ponechán na dobu neurčitou
- řešitelé navrhují, aby umělecká činnost převažovala nad čistě *pedagogickou* (50 %+), ale bude třeba nastavit přesná kritéria

Shrnutí 5.

Otázka: Jaké jiné profese tanečního umění by podle Vás měly být přímo navázány na možnost získání STATUS UMĚLCE (mimo interpreta např. choreograf, asistent, umělecko-technická profese, kreativní podpora, umělecký výzkum...)

U otázky byla pro respondenty možnost jednak vyjmenovat profese, které z jejich pohledu mají podíl na vzniku taneční inscenace a z tohoto faktu by bylo možné odvodit jejich nárok na získání Statusu umělce (bez ohledu na to, zda jej některé paralelně mohou získat v návaznosti na podstatu své umělecké činnosti obecně). Respondenti dále měli možnost u těchto profesí definovat, jaká jsou jejich specifika.

Doporučení 5.

kritéria pro získání STATUS UMĚLCE pro ostatní profese (dramaturgové, choreografové aj.) s přihlédnutím ke specifikům tanečního oboru

Vzhledem k obrovské šíři návrhů řešitelé navrhují vynechat všechny profese, které přímo nesouvisí s tanečním uměním (např. designéři kostýmů, skladatelé hudby, tajemník, produkční aj., které budou zastřešovat jiné Asociace) a ponechat jen ty, které jsou úzce spjaty s tanečním oborem:

- choreograf, který autorským způsobem vytváří umělecké dílo,
- dramaturg, jestliže jeho činnost má charakter uměleckého díla (např. libreto, odborný článek do programu atd.),
- baletní mistr – pedagog, který má odtančené určité množství let v souboru, dosáhl pozice sólisty během aktivní taneční kariéry, má alespoň pedagogické minimum získané studiem na konzervatoři.

Shrnutí 6.

Otázka: Jaká by podle Vás měla být kritéria pro získání STATUS UMĚLCE pro ostatní profese (dramaturgové, choreografové aj.) s přihlédnutím ke specifikům tanečního oboru

– v kategorii *Vzdělání* je podle některých respondentů zásadní. Návrhy jsou na této škále: výhoda mít vyšší odborné vzdělání, vysokoškolské je upřednostňováno, v určitých oborech není nezbytné – např. choreograf, vysoká škola v příslušném nebo příbuzném oboru (AMU, JAMU, taneční konzervatoř, soukromá taneční škola, popřípadě certifikát z intenzivních tanečních a choreografických seminářů nebo v případě choreografů praxe (5 let). Vysokoškolské vzdělání v případě dramaturga.

– v kategorii *Praxe v oboru* jsou tyto návrhy: 3 / 4 / 5 let praxe, počet spoluprací na tanečních představeních, ohlasy na vytvořená představení, praxe je důležitější než vzdělání.

– v kategorii *Kontinuální činnost v oboru* se vyskytuje převážně tento návrh: maximální přerušení na 4 roky (např. z důvodu mateřské, či rodičovské dovolené a jiných zdravotních/sociálních situací).

– v kategorii *Zdroje příjmů* padly tyto návrhy: částečně ano, ale práce může být nedostatečně ohodnocena a umělec je tedy nucen pracovat i v jiném oboru, převážně z umělecké činnosti (nemusí být v jednom uměleckém oboru), není nutné, aby umělecká činnost byla hlavním zdrojem příjmu, 80 % příjmů jako u interpreta. Respondenti ve většině požadují převažující či nadpoloviční z umělecké činnosti.

– v kategorii *doložitelnost v daňovém priznání (jak zaměstnanec, tak OSVČ či jiné), např. určitá % z umělecké činnosti* se objevily mj. tyto návrhy: prokázat nadpoloviční příjem z umělecké činnosti (minimálně 50 %, minimálně 60 %, minimálně 80 %), aby mohlo dojít k daňovému zvýhodnění, tyto profese nezvýhodňovat na rozdíl od výkonných umělců, vzhledem k tomu, že nejsou limitovány věkem nebo nutností ukončit kariéru předčasně z důvodu zranění. Pokud bude převážná část příjmů z umělecké činnosti, mělo by dojít k daňovému zvýhodnění (např. paušál).

– v kategorii *Bude status umělce zachován po celý život, nebo ukončený podle konkrétních kritérií* jsou mj. tyto návrhy: Status je podmíněn působením v oboru, po odchodu nebo za jiných nespecifikovaných podmínek Status zanikne, zachovat, protože svou profesi mohou vykonávat do vyššího věku, po 15 letech ponechat navždy, většina navrhuje ukončit odchodem z oboru.

– v kategorii *Bude se považovat za uměleckou činnost vedle hlavní činnosti i pedagogika na uměleckých školách* se respondenti většinou shodují, že umělecká činnost má být převažující nebo má pedagogickou činnost doplňovat, nebo status uznat v případě, že pedagog vyučuje umělecký předmět.

Doporučení 6.

Kritéria pro získání Statusu umělce pro ostatní profese s přihlédnutím ke specifikům tanečního oboru:

- V kategorii *Vzdělání* se řešitelé shodují, že vysokoškolské vzdělání by mělo být upřednostňováno. Zvláště ve zřízovaných souborech. Vychází to také z Katalogu prací: od deváté platové třídy (např. tanečník sboru) je požadováno vyšší odborné vzdělání nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou, v desáté platové třídě (např. sólista baletu) je vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu nebo vyšší odborné vzdělání, v jedenácté platové třídě (např. choreograf) je třeba vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu nebo vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu. Pokud nedosahují požadovaného vzdělání, jsou pracovníci kráceni na penězích.
- V kategorii *Praxe v oboru* řešitelé navrhují praxi minimálně v délce 3 let.
- *Kontinuální činnost* řešitelé hodnotí jako důležitou a navrhují požadavek na maximální dobu přerušení činnosti 4 roky (podobně jako u interpretů).
- Ke *Zdroji příjmů* mají řešitelé obdobné požadavky jako na tanečního interpreta – nadpoloviční prokazatelný příjem z umělecké činnosti.

- U *Vykázání příjmů* v daňovém priznání řešitelé navrhují, aby byla převážná část příjmů z umělecké činnosti, jen tak by mohlo dojít k daňovému zvýhodnění (např. paušál).
- Zachování Statusu umělce podmiňují řešitelé aktivitou v daném uměleckém oboru a navrhují jej *ukončit odchodem z oboru*. Předpokládají však, že neinterpretační profese mohou působit v oboru mnohem déle, tedy téměř „navždy“.
- Pokud jde o *Pedagogickou činnost*, řešitelé jsou přesvědčeni, že umělecká činnost má být převažující nebo má pedagogickou činnost doplňovat, nebo Status uznat v případě, že pedagog vyučuje umělecký předmět.

Metoda šetření

Pro sběr dat bylo využito dotazníkové šetření, které provedl tým čtyř tazatelů. Dotazníky pro část výzkumu v rámci aktivity „Nastavení minimálních standardů Statusu profesionálního umělce v oblasti tanečního umění“ byl postavený na otevřených a polootevřených otázkách, pouze jedna byla uzavřená pro výčet možností na škále. Jedná se tedy o kvalitativní výzkum, který má ukázat šíři názorů profesionálních umělců na jejich postavení v oboru, postoj ke Statusu umělce a ukázat míru shody či neshody ohledně podmínek získání tohoto Statusu.

Respondenti byli dotazováni na sérii podrobných parametrů týkajících se podmínek získání Statusu umělce, a to primárně v kategorii „Taneční interpret“. Druhá sada otázek měla za cíl zprostředkovat jejich názory na příbuzné profese, které se na vzniku taneční inscenace také podílejí. Respondenti mohli vyjmenovat libovolný počet dalších souvisejících profesí a byli požádáni, aby definovali, čím je profese specifická ve srovnání s profesí tanečního interpreta a čím je navázána na oblast tvorby tanečního umění. Třetí část směřovala opět k parametrům a podmínkám získání Statusu umělce pro tyto ostatní obory. V analytické části tohoto dokumentu uvedeme rovněž příklady odpovědí, které ukazují, do jaké míry navrhují respondenti tyto parametry zachovat či nastavit odlišně oproti profesi tanečního interpreta.

Pokud se jedná o čistě formální stránku, k výzkumu bylo využito klasické dotazníkové šetření kombinující jednu otázku uzavřenou, tři otázky otevřené a tři otázky polouzavřené. Otevřené otázky směřovaly ke třem okruhům týkajícím se specifík profese tanečního umělce (Jaká jsou specifika výkonu profese tanečnicka-interpreta? Jaká jsou časová a sociální specifika profese tanečnicka-interpreta? Jaké jsou dopady stávajícího sociálního systému na profesi tanečnicka-interpreta?) Respondenti odpovídali zcela volně. Otevřená byla též otázka návrhu dalších profesí aspirujících na získání Statusu umělce – respondenti mohli uvést libovolné množství a libovolné názvy profesí (nešlo o polytomickou výčtovou otázku). Polootevřené otázky se týkaly kritérií pro získání Statusu umělce, kdy tazatelé nabídli základní výčet možností, ale obecného charakteru (vzdělání, délka praxe, zdroj příjmů...) a respondenti měli prostor určit vlastními slovy konkrétní obsah, podobu kritéria. Opět nešlo o výčtovou otázku a tazatelé nepoužívali návodné otázky. Respondenti měli možnost přidat libovolné množství dalších potenciálních kritérií.

Dotazování proběhlo v kombinaci písemného a osobního dotazování, respektive písemné dotazování spojené s předchozí osobní instruktáží tazatele. Dotazování provedli čtyři tazatelé, všichni členové výzkumného týmu a současně členové rady Asociace tanečních umělců. Dotazníky byly odevzdány v elektronické formě.

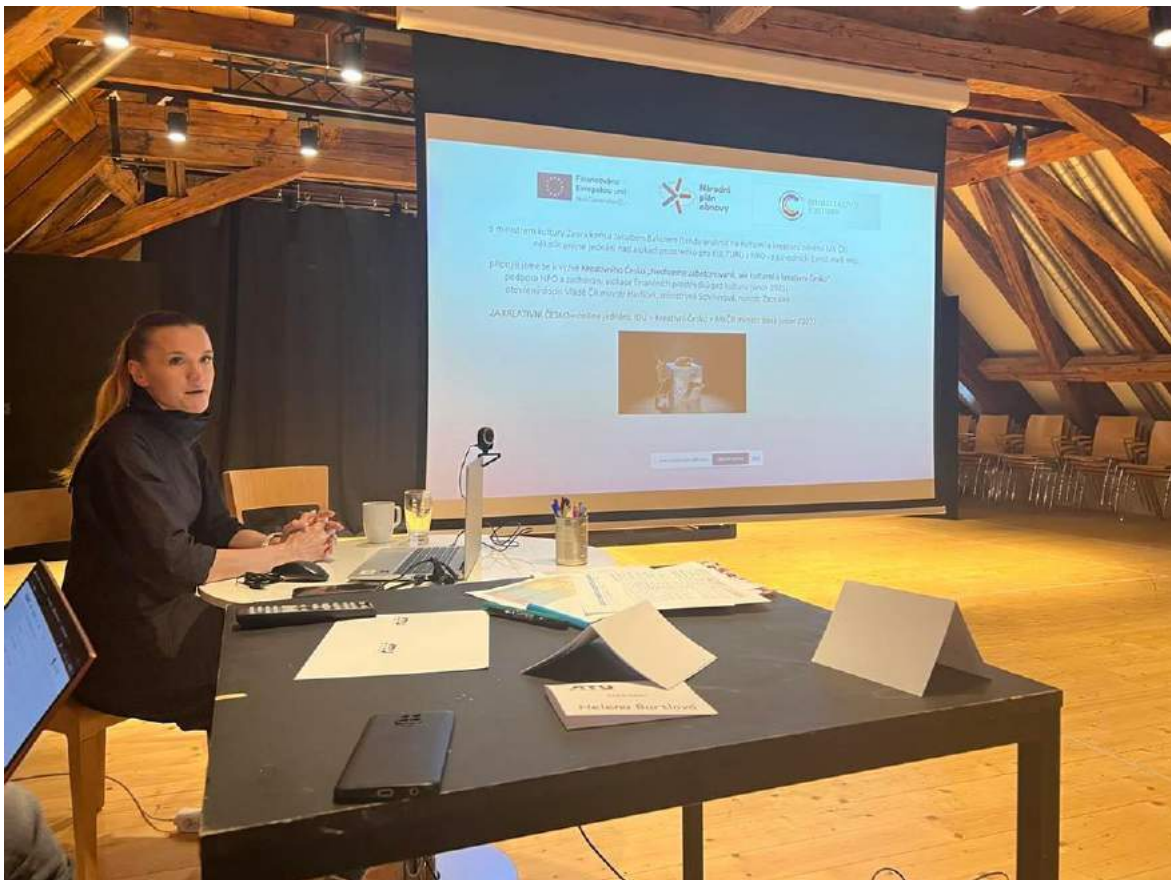
Vzorek

Do dotazování byli zahrnuti představitelé jak tanečních/baletních souborů zřizovaných divadel, tak představitelé souborů nezávislé taneční scény. V některých případech dotazníky vyplnili umělečtí šéfové souborů, v několika případech jejich zástupci (vedoucí umělecké správy, dramaturg, produkční ad.) Kvalitativní výzkum reprezentuje osobní názor respondenta, tito však byli informováni, že dotazník má odrážet postoj vedení uměleckého souboru, proto tak na ně budeme i nahlížet a považovat je za reprezentativní.

Z příspěvkových divadel byly osloveny všechny, respektive jejich baletní/taneční soubory: Národní divadla v Praze (samostatně soubor Laterny magiky), v Brně a v Národním divadle moravskoslezském,

Divadlo F. X. Šaldy v Liberci, Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích, Divadlo Josefa Kajetána Tyla v Plzni, Severočeské divadlo v Ústí nad Labem, Slezské divadlo Opava.

Z nezávislé taneční scény byli osloveni představitelé osmi velkých souborů/tanečních skupin, z nichž jsme obdrželi vyplněné dotazníky od těchto subjektů: DEKKADANCERS, Burki & com., Lenka Vagnerová & Company, Farma v jeskyni, PocketART, Pražský komorní balet. Jeden dotazník nebyl v době uzávěrky k dispozici a jeden z oslovených souborů se šetření neúčastnil, proto je vzorek v této skupině menší. Výběr respondentů v sekci zřizovaných souborů byl zřejmý, jedná se uzavřený výčet. Ve výběru nezávislých souborů přistoupil řešitelský tým k ohrazení vzorku dle provozu souboru, osloveny byly soubory, jež vykazují celoroční kontinuální činnost.

Mgr. Linda Svidrů – prezentace výstupů z realizovaného projektu „**Definice Statusu umělce v oblasti profesionálního tanečního umění**“ členům Realizačního a Strategického týmu, členům ATU ČR a zástupcům Divadelního ústavu a Nadačního fondu pro taneční kariéru